

Nikolayenko V. V.

Phd, Associate professor, Institute of Foreign languages
Dragomanov National Pedagogical University, Ukraine

**PEDAGOGICAL TECHNOLOGY IN RUSSIAN-SPEAKING
COMMUNICATIVE COMPETENCE FORMATION OF INTERNATIONAL
STUDENTS AT AN ADVANCED STAGE OF PROFESSIONAL TRAINING**

Ніколаєнко В.В.

к.п.н., доцент

*Національний педагогічний університет імені М.П.
Драгоманова, Україна*

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ РОСІЙСЬКОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА ПРОСУНУТОМУ ЕТАПІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

The author presents the ways of pedagogical technology in Russian-speaking communicative competence formation of international students at an advanced stage of professional training.

Keywords: *Russian as a foreign language, pedagogical technology, professionally oriented teaching technology, international students, communicative competence.*

Розглянуто педагогічну технологію у формуванні російськомовної комунікативної компетенції в іноземних студентів економічних спеціальностей.

Ключові слова: *російська мова як іноземна, педагогічна технологія, професійно орієнтоване іншомовне навчання, комунікативна компетенція.*

Традиційний технологічний підхід до освіти, за мету визначає конструювання навчального процесу на основі окреслених у навчальних програмах орієнтирів. У нашому дослідженні для проектування навчального процесу ми відштовхувалися від визначення інтелектуальних потреб самих студентів [2; 7; 8; 9].

У ролі головних *підходів* у пропонованій нами технології виступають такі: системно-функціональний, інтегративний, особистісно-діяльнісний та комунікативний. Причому, ефективність реалізації запропонованої технології забезпечується також системою *принципів*, а саме: принцип професійної спрямованості, інтегративності, проблемності, ситуативності та принцип оволодіння всіма аспектами іншомовної освіти через спілкування.

Вивчаючи мову, людина обов'язково організовує свої знання в певну систему, що дозволяє їй використовувати цю знакову систему як засіб спілкування, в процесі якого мовний матеріал зіставляється, диференціюється, ідентифікується, аналізується й узагальнюється, а також здійснюється вибір мовних засобів залежно від умов спілкування і т. ін.

Викладач, допомагаючи студенту сформувати «здатне працювати» уявлення про систему мови, зазнає певних труднощів, оскільки не може спиратися на достовірне знання того, яким чином психологічно відбувається формування уявлення про систему мови в свідомості студента. Однак, ґрунтуючись на висновках психологів про те, що провідним психологічним процесом при оволодінні мовою виступає процес генералізації (узагальнення, перенесення) [1; 6], ми дійшли висновку, що до розв'язання цієї проблеми нас може наблизити системно-функціональний підхід щодо відбору, опису та презентації мовного матеріалу з навчальною метою, який передбачає наступне: 1) *конкретний і детальний опис мовного матеріалу*, що визначається конкретною метою (в перспективі всього курсу могла бути представлена цілісна модель мовної системи). Для досягнення цього необхідно: виділення ядра системи і системно пов'язаних з ним явищ; визначення мовних засобів, що підлягають активному і пасивному засвоєнню; *системна презентація окремих фрагментів* і різних рівнів мовної системи (мається на увазі системна презентація лексики, морфології, словотвору, синтаксису, системи типів текстів тощо, а також презентація мовних одиниць не ізольовано, а в системі їх протиставлень і зв'язків, парадигматичних і синтагматичних); *характеристика мовних засобів* з точки зору їхнього змісту і функції (тобто вже сама презентація студентам мовних одиниць повинна підкорятися принципам функціональності: від мовного наміру і змісту, які необхідно висловити, до засобів, які дозволяють це зробити), і системності (студент повинен розуміти місце даного засобу в загальній системі мовних засобів, у разі необхідності провести свідоме орієнтування в ній і відбір оптимальних засобів).

2) Сбалансоване і комунікативно-орієнтоване введення мовного і мовленнєвого матеріалу, співвіднесення мовного матеріалу з можливістю виконання мовленнєвих завдань у певних сферах спілкування, оскільки формування мовної компетенції відбувається в процесі мовленнєвої діяльності, тобто в процесі користування мовою як засобом спілкування. Тому вивчення різних мовних засобів починається за допомоги запропонованої нами технології формування КК із загальнолітературного ядра, потім робиться проекція можливості їх використання в різних сферах спілкування, також і в професійній.

Ефективність розробленої нами технології полягає у: 1) наявності максимально конкретних цілей навчання, пов'язаних з практичним використанням знань, умінь і навичок студентів, 2) використанні в навчанні нової оригінальної техніки, що дозволяє значно збільшити складність і ефективність навчальних завдань, 3) переважанні в навчанні рольової гри як найбільш ефективного засобу у формуванні практичних умінь і навичок для студентів просунутого етапу навчання, 4) розробці системи проміжних і фінальних тестів, що дозволяють об'єктивно оцінити досягнення студентів, 5) багаторазово зростаючої оптимальності навчання, в порівнянні з традиційними технологіями навчання, 6) можливості ефективного застосування складових пунктів даної технології для будь-якого навчального предмета, тобто її універсальності.

Ми пропонуємо розглядати структуру педагогічної технології формування КК, через систему компонентів: *мотиваційного, когнітивного й оперативного*.

Підставою для виокремлення *мотиваційного компоненту* структури стало положення, яке визначає, що діяльнісний аспект особистості регулюється системою мотивів, що виражають усвідомлене ставлення до діяльності і визначають спрямованість особистості на певні об'єкти і способи взаємодії з ними.

У колі окреслено нами було визначено такі мотиви: 1) *соціальні*, спрямовані на виконання замовлення нової соціокультурної ситуації засобами отриманих студентами знань, 2) *професійного досягнення* (пошук нових шляхів найбільш ефективного вирішення актуальних професійних проблем), 3) *мотиви особистісного престижу*, засновані на бажанні утвердити себе в якості інтелігентної, творчої особистості, 4) *пізнавальні* (задоволення потреби отримання нової інформації), 5) *мотиви творчих досягнень* (передбачають можливість оптимально реалізувати свій професійний і особистісний потенціал засобами інноваційної діяльності), 6) *мотиви, спрямовані на розв'язання суперечностей*, зумовлених неузгодженням між індивідуальним досвідом студента, внутрішніми мотивами його особистості і зовнішніми професійно-освітніми програмами.

Аналіз динаміки змін у сфері ціннісних орієнтацій студентів [4, с. 183–184] виявляє наступну тенденцію: чим ясніше в структурі професійної орієнтації студентів представлено систему наукового знання і ретельно проведений відбір необхідних їм компонентів даної системи, тим швидше підвищується суб'єктивна значимість предмета і формується позитивна орієнтація на самоствердження як основи професійно особистісного становлення.

Виходячи з вищезазначеного, ми виділяємо *когнітивний компонент* педагогічної технології формування КК, який являє собою знання студентів про межі предмета, який вивчається (про те, чого вони не знають), про багаж знань, яким вони володіють.

Цей компонент включає в себе наступні вимоги до змісту навчання: 1) студенти повинні чітко уявляти межі матеріалу, що вивчається, 2) у студентів повинно виникнути відчуття незадоволеності наявними знаннями, 3) студентам треба чітко усвідомлювати життєву необхідність вивчення нових понять, які повинні бути такими, щоб вони ясно розуміли їх значення і зміст, 4) нові поняття в обов'язковому порядку повинні поєднуватися із вже наявними у студентів знаннями, причому студенти повинні бути в змозі пов'язати нове поняття із вже наявними, 5) нові поняття повинні допомагати вирішенню конкретної проблеми, вести до нових ідей, студенти повинні мати достатній арсенал словникового запасу для пояснення або передбачення будь-якої ситуації.

Навчальний процес при цьому вибудовується як пошук нових орієнтирів пізнання. В ході такого пошуку відбувається не тільки засвоєння нової інформації [3], але також організація і творча перебудова наявних концепцій, або вихідних пізнавальних орієнтирів.

Головна мета навчання – розвивати у студентів можливість творчо освоювати новий досвід. Основою такого освоєння служить цілеспрямоване формування творчого і критичного мислення, досвіду та інструментарію навчально-дослідницької діяльності, рольового та імітаційного моделювання, пошуку і визначення власних особистісних смислів і ціннісних орієнтирів. До того ж, ми не можемо обійти і національний компонент у

навчальному процесі іноземних студентів [5]. Отже, хід і результати навчання набувають особистісного характеру.

Аналіз когнітивного компонента педагогічної технології формування КК у студентів дозволяє нам виділити в якості критеріального показника його сформованості *систематизацію знань* студентів і потенційну можливість самостійного засвоєння нових аспектів досліджуваного предмета та поглиблення отриманих знань.

Виокремлення *оперативного компонента* запропонованої в дослідженні педагогічної технології пов'язано з подоланням суперечності між заздалегідь визначеним і запропонованим змістом навчання і необхідністю свободи і гнучкості у відборі видів діяльності студентів відповідно з виникаючими ситуативними потребами. В ідеалі педагог стає організатором самостійного навчального пізнання студентів, їх взаємодії з навчальним матеріалом, і викладач у цьому процесі виступає одним з джерел інформації.

Зазначимо, що основні принципи дослідницького підходу до навчання були сформульовані Дж.Брунер [1, с. 18–21]. Ми виділяємо серед них такі: 1) у змісті предмета необхідно виділяти провідні, стрижневі поняття, що дозволяє предмету стати більш доступним, 2) вивчення навчального матеріалу наповнювати співвіднесенням окремих фактів із пізнавальними структурами, схемами, 3) застосовування спіралеподібного вивчення основних уявлень і понять, повертаючись до них на наступних ступенях навчання; 4) позиціювати студента в якості дослідника.

Оперативний компонент характеризує практичний, дієвий аспект запропонованої технології і спрямований на цілісне самовизначення та самовираження студента в його навчальній діяльності. Характер самовираження і самовизначення особистості у процесі навчання, формальний або творчий спосіб включення індивідуума до практичної діяльності визначає характер професійного зростання, так і подальшу життєву перспективумайбутнього випускника університету.

Інноваційна орієнтація представленої нами технології ставить за мету «навчання мисленню», освоєння процедур пошукової діяльності, яке стає самостійною дидактичною метою.

Отже, основою педагогічної технології формування КК у студентів виступає надпредметна пошукова навчальна діяльність, тобто спеціальна діяльність студентів з побудови свого навчального пізнання. Серед її різновидів розглядають: 1) *дослідницьку діяльність*: систематичне дослідження (постановка проблеми, висунення і перевірка гіпотез, генерація нових ідей тощо), 2) *дискусійну діяльність* (виявлення і зіставлення точок зору, позицій, підбір і пред'явлення аргументації і т. ін.), 3) *моделюючу діяльність* (імітаційно-ігрова та рольова діяльність).

Тоді як сутнісною характеристикою даної педагогічної технології є усвідомлена самостійна діяльність студентів, як в інтелектуальному так і в емоційно-особистісному плані. Інтенсифікація усвідомленої діяльності здійснюється за такими напрямками: спеціальне навчання пошуковим процедурам; спеціальне навчання процедурам обговорення; формування дискусійної культури; формування навичок виступу перед аудиторією; емоційна і інтелектуальна рефлексія ходу навчання. Відсутність шаблонів, орієнтація на нові нетрадиційні підходи до навчально-виховного процесу – все це оптимальним чином проявляється в тому способі, яким студент пробує здійснити практичну діяльність.

На підставі співвідношення окреслених нами критеріальних показників в структурі педагогічної технології ми виділяємо такі рівні сформованості КК у студентів: вихідний, системний і продуктивний. Представимо характеристику рівнів: *вихідний рівень* – особистісно-значущий сенс отримання знань з метою застосування їх у власній практиці відсутня. Мотиви навчання носять ситуативний характер. Знання не систематизовані. *Системний рівень* – знання систематизовані. Чітко окреслено аспекти навчання. *Продуктивний рівень* – процес отримання знань усвідомлюється як особистісно значуща потреба. Знання носять глибокий, багатоаспектний характер. Прагнення найбільш адекватно реалізувати себе втілюється в авторську систему роботи.

Безумовно, перша вимога, що пред'являється до технологізації навчального процесу, визначається головною. При складанні навчального матеріалу необхідно крім відбору його за професійним змістом, цілями засвоєння, характером викладу, враховувати також суб'єктивне ставлення до роботи з ним. При цьому, необхідно враховувати і *особливості типів інформації*, які зводяться до наступних: 1) інформація довідкового характеру, що стала загальноприйнятною; 2) інформація, що виражає результати чужого досвіду; 3) інформація, яка допомагає самоосвіті.

Виходячи з вищевикладеного ми виділяємо такі етапи роботи педагога: *перший* етап: визначення потреб студентів і соціального замовлення. *Другий* – виділення аспектів навчання з урахуванням певних потреб студентів. *Третій етап* – переробка навчального матеріалу в систему проблемних завдань.

Висновки. Отже, запропонована професійно орієнтована технологія формування КК у студентів-іноземців орієнтується на досягнення цілей, актуальних для певного контингенту вихованців і має такі характерні особливості: 1) умовою формування КК у студентів виступає рефлексія розвитку особистості студента, його саморозвиток, реалізація власного творчого потенціалу та професійної майстерності, 2) головною детермінантою в розвитку є процес навчання, 3) активізація діяльності студента в навчальному процесі передбачає відповідні форми навчальної взаємодії: спілкування-діалог, ігрова дія, рефлексію, творчість і т.ін., 4) професійно-орієнтована педагогічна технологія формування КК у студентів- іноземців пов'язана з пошуком максимального підвищення освітніх результатів шляхом аналізу, відбору, конструювання та контролю всіх компонентів освітнього процесу, 5) використання базового технологічного комплексу зазначеної педагогічної технології формування КК передбачає: з'ясування комунікативних потреб студентів, аспектизацію процесу навчання і переробку навчального матеріалу в систему проблемних завдань.

Наприкінці наголосимо, що до кола питань, які вимагають подальших досліджень слід віднести детальну розробку теоретичних основ впровадження педагогічної технології формування КК в педагогічну практику, дослідження педагогічних умов ефективного функціонування технології, розробку варіативних контрольних-оцінних методик діагностування рівня сформованості КК у студентів-іноземців.

Література:

1. Брунер Дж. Процесс обучения [Текст] / Дж.Брунер. – М. : АПН РСФСР, 1962. – 84 с.
2. Петько Л.В. Інноваційні технології навчання у формуванні професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища / Л.В. Петько // Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів: матеріали Всеукраїнської Інтернет-конференції, 28 жовтня 2015 р. // FOLIA COMENIANA: вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського. – Умань: ФОП Жовтий, 2015. – С. 165–170. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8485>
3. Петько Л.В. Інформаційно-навчальне середовище як умова формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету / Л.В. Петько // Інформаційні технології у професійній діяльності: Тр. ІХ Всеукраїнської наук. – практ. конф., Рівненський державний гуманітарний ун-т, 25 березня 2015 р. – Рівне, 2015. – С. 89–91. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7833>
4. Петько Л.В. Актуальність навчання студентів читання текстів іноземною мовою шляхом формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету / Л.В.Петько // Наукові записки : [зб. наук. статей]. – К. : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2014. – Вип. СХХІ (121). – С. 182–190. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7985>
5. Петько Л.В. Національний компонент у формуванні професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету / Л.В.Петько // Наукові записки : [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова ; укл. Л.Л.Макаренко. – К. : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2014. – Випуск СХVІІ (117). – С. 125–135. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7830>
6. Newell R. J. (2003). Passion for Learning: How Project-Based Learning Meets the Needs for 21st Century Students. Lanham, MD: Scarecrow Press.
7. Nikolaienko V.V. Technology of professional- oriented teaching Russian to foreign students majoring in non-linguistic fields //Economics, management, law: socio-economic aspects of development: Collection of scientific articles. – Vol.2. – Edizioni Magi, Roma, Italy, 2016. – P. 268–274.

8. Nikolayenko V.V. Formation of Foreign Students' Russian Professional Communicative Competence: Psychological and Pedagogical Aspects // Intellectual Archive, – Toronto: Shiny Word Corp. – Vol. 4, Number 2, March, 2015. – P.89–98. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10551>
9. Nikolayenko Vita V. Ways of Formation of Professionally Oriented Competence in Russian Speaking to the Foreign Students in Management / Vita V. Nikolayenko // Intellectual Archive. – 2014. – Volume 5. – No. 5 (September). – Toronto : Shiny Word Corp., Canada. – PP. 123–130. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10512>

